

Prawo do prywatności w Konstytucji i Kodeksie cywilnym Chin w aspekcie ochrony danych osobowych

The Right to Privacy in the Constitution and Civil Code of China in the Context of Personal Data Protection

Abstract

The subject of this article is the analysis of the right to privacy as enshrined in the Constitution and Civil Code of the People's Republic of China, with particular emphasis on its dimension concerning the protection of personal data. The author examines whether the Chinese Constitution formulates a right to privacy – including the right to personal data protection – and whether the manner of this regulation distinguishes it from the constitutional frameworks of selected European and American systems referenced in the article. A distinctive feature of the Chinese legal and political system may be the relatively weaker protection of privacy in the relationship between individuals and public authorities, in contrast to stronger enforcement mechanisms in private sector contexts. However, individual privacy rights are increasingly upheld in judicial decisions and regulatory rulings involving private actors, and violations of data protection law are subject to administrative sanctions. The article also explores how collectivist and Confucian traditions have shaped the development of the Chinese concept of privacy. Nonetheless, through the application of dogmatic, normative and comparative legal methods, the author identifies substantive convergence between the Chinese and European approaches. This is demonstrated by reference to contemporary Chinese civil law scholarship, constitutional provisions, civil code regulations on privacy and the Personal Information Protection Law (PIPL).

SŁOWA KLUCZOWE: prawo do prywatności w Chinach, PIPL, ochrona danych osobowych w Chinach.

KEY WORDS: right to privacy in China, PIPL, personal data protection in China.

MARIUSZ KRZYSZTOFEK – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Akademii Kujawsko-Pomorskiej w Bydgoszczy, e-mail: m.mariuszkrzysztofek@gmail.com, ORCID – 0000-0002-7451-1810.

I | Wprowadzenie i cel artykułu

Tematem artykułu jest analiza prawa do prywatności (隐私权) w Konstytucji i w Kodeksie cywilnym Chin ze szczególnym uwzględnieniem aspektu tego prawa, którym jest ochrona danych osobowych.

Prawo do prywatności można rozpatrywać w szerokim zakresie^[1], uwzględniając różne aspekty. Wskazuję ten zakres tutaj, aby określić, w jakim zakresie prawo do prywatności *sensu largo* jest gwarantowane w Konstytucji Chin oraz – dla porównania – w innych przykładowych konstytucjach, które tu powołuję. Jednym z aspektów prawa do prywatności jest ochrona danych osobowych, a przedmiotem dalej idącej ochrony w tym zakresie są informacje podlegające m.in. tajemnicy bankowej czy lekarskiej oraz innym tajemnicom zawodowym. Ochrona danych osobowych i tajemnic zawodowych wraz z tajemnicą korespondencji zapewniają autonomię informacyjną jednostki^[2].

Do aspektów prawa do prywatności należy jednak także przestrzeń prywatna, która obejmuje nienaruszalność mieszkania i przeszukania, a ponadto monitoring wizyjny przestrzeni publicznej i identyfikacja osób. Spośród tych i innych aspektów prawa do prywatności William L. Prosser wymienia także m.in. zniesławienie^[3].

Wiele konstytucji formułuje prawo do prywatności, uwzględniając niektóre z jego aspektów, np. tajemnicę korespondencji. W artykule odpowiem na pytanie, czy należy do nich także Konstytucja Chin. Celem opracowania jest odpowiedź na pytanie, czy Konstytucja Chin formułuje prawo do prywatności oraz prawo do ochrony danych osobowych, a więc prywatności w tym aspekcie. Jeżeli nie – czy odróżnia to Chiny niekorzystnie od innych państw, a także czy

¹ Privacy International, Electronic Privacy Information Center, *Privacy and Human Rights 2004: An International Survey of Privacy Laws and Developments* (Washington, DC: EPIC, 2004).

² „Autonomy or control over the intimacies of personal identity” – Tom Gerety, „Redefining Privacy” *Harvard Civil Rights–Civil Liberties Law Review* 12 (1977): 236.

³ William L. Prosser, „Privacy” *California Law Review* 48, nr 3 (1960): 383–423, a następnie *Restatement (Second) of Torts* (Philadelphia: American Law Institute, 1977); przytaczam za: Ronald B. Standler, *Privacy Law in the USA* (1996, ost. rewizja 24.05.1998), <http://www.rbs2.com/privacy.htm> [dostęp: 12.04.2025]: „1. unreasonable intrusion upon the seclusion of another, for example, physical invasion of a person's home (...), 2. appropriation of a person's name or likeness (...), 3. publication of private facts (...), 4. publication that places a person in a false light, which is similar to defamation”.

regulacje dotyczące ochrony danych osobowych znajdują się w innym akcie prawnym i czy ich zakres odpowiada standardom przyjętym w innych krajach.

2 | Prawo do prywatności, w tym do ochrony danych osobowych, w Konstytucji Chin na tle innych konstytucji

Pierwsze pytanie, które postawiłem i na które chcę udzielić odpowiedzi, to czy Konstytucja Chin, podobnie jak wiele innych konstytucji, formułuje prawo do prywatności, uwzględniając niektóre z jego aspektów wskazanych w pierwszej części artykułu, a przede wszystkim – czy Konstytucja Chin formułuje prawo do ochrony danych osobowych, a jeżeli nie, czy odróżnia to Chiny niekorzystnie od innych państw.

Konstytucja Chin z dnia 4 grudnia 1982 r[4]. nie formułuje wprost prawa do prywatności w aspekcie ochrony danych osobowych. W zakresie autonomii informacyjnej jednoznacznie gwarantuje natomiast prawo do tajemnicy korespondencji w art. 40 (freedom and confidentiality of correspondence of citizens).

Natomiast prawo do prywatności *sensu largo*, obejmujące zakres analogiczny do określonego m.in. w art. 12 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (1948) oraz w uwagach powyżej, przyznają art. 37–39 Konstytucji Chin (w rozdziale drugim Konstytucji określającym podstawowe prawa i obowiązki obywateli). Prawo do wolności osobistej obywatela (the personal freedom of citizens) z art. 37 chińskiej Konstytucji bywa interpretowane jako obejmujące szeroki zakres praw, w tym tajemnicę korespondencji oraz prawo do prywatności w wielu aspektach[5]. Art. 38 chroni osobistą godność obywatela (the personal dignity of citizens), a art. 39 – prawo do nienaruszalności mieszkania (the homes of citizens are inviolable).

4 Constitution of the People's Republic of China, <https://web.archive.org/web/20220126214256/http://en.people.cn/constitution/constitution.html> [dostęp: 12.04.2025].

5 Otto Malmgren, „Article 37: The Right to Liberty of Person Under the Chinese Constitution” *China-EU Law Journal* 2 (2013): 46. <https://doi.org/10.1007/s12689-011-0002-9>; Zhou Wei (周伟), *Judicial Remedies and Basic Rights in the Constitution* (宪法基本权利司法救济研究) (Beijing, b.d.), 151–156.

Brak bezpośredniego odniesienia w konstytucji do ochrony danych osobowych przy jednoczesnym formułowaniu tajemnicy korespondencji nie jest wcale chińską specyfiką; przeciwnie, prawo do prywatności jest tak ujęte również w konstytucjach największych pod względem liczby obywateli państw UE, m.in. w art. 10 niemieckiej Konstytucji z dnia 23 maja 1949 r., art. 15 włoskiej Konstytucji z dnia 22 grudnia 1947 r., art. 18 hiszpańskiej Konstytucji z dnia 31 października 1978 r. i art. 49 polskiej Konstytucji.

Zgodnie z art. 233 ust. 1 Konstytucji RP wolność i ochrona tajemnicy komunikowania się z art. 49 oraz prawo do ochrony prawnej życia prywatnego i autonomii informacyjna z art. 47, polegająca na tym, że obywatel nie może być obowiązany do ujawniania dotyczących go informacji bez podstawy ustawowej, nie podlegają ograniczeniu nawet podczas stanu wojennego i wyjątkowego. Analogicznie art. 19 ust. 2 Konstytucji Niemiec wyklucza naruszenie istoty prawa podstawowego niezależnie od przypadku.

Wraz z wejściem w życie Traktatu z Lizbony^[6] w grudniu 2009 r., a więc i Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, prawo do ochrony danych osobowych uzyskało status prawa podstawowego.

Ani Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki, ani Karta Praw Stanów Zjednoczonych Ameryki (United States Bill of Rights – pierwsze dziesięć poprawek do Konstytucji) nie formułują wprost prawa do prywatności, tym bardziej w aspekcie ochrony danych osobowych. Nie formułują także tajemnicy korespondencji, którą wywodzi się z IV Poprawki, formułującej prawo do ochrony przed nieuzasadnionymi przeszukaniem i zajęciami przez władze^[7].

Prawo do prywatności jest wyprowadzane z Poprawek I, III, IV, V, IX i XIV^[8] do Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki^[9] (z tzw. półcieni). Jego aspektem nie jest jednak ochrona danych, lecz m.in. prawo do stosowania środków antykoncepcyjnych (*Griswold v. Connecticut*) i prawo do aborcji (*Roe v. Wade* oraz

⁶ Traktat z Lizbony z dnia 13 grudnia 2007 r. zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz.U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569).

⁷ *Ex parte Jackson*, 96 U.S. 727 (1877).

⁸ Grace Park, „The Changing Wind of Data Privacy Law: A Comparative Study of the European Union's General Data Protection Regulation and the 2018 California Consumer Privacy Act” *UC Irvine Law Review* 10, nr 4 (2020): 1468; *Lawrence v. Texas*, 539 U.S. 558, 564–565 (2003).

⁹ Krzysztof Motyka, „O amerykańskiej koncepcji prawa do prywatności i jej wpływie na prawo międzynarodowe (artykuł recenzyjny)” *Studia Prawnicze KUL*, nr 1 (2017): 210. <https://doi.org/10.31743/sp.3374>.

Planned Parenthood of Southeastern Pa. v. Casey)[10], które wyznaczały precedens i standard w tej dziedzinie, ale zostały uchylone orzeczeniem *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*[11].

Natomiast Konstytucja Kalifornii – stanu, który jako pierwszy wprowadził ustawę o ochronie danych osobowych (federalnej dotychczas nie ma) – nie tylko wprost mówi o prawie do prywatności (w art. I), ale wymienia je wśród praw niezbywalnych, do których należy także prawo do... szczęścia[12]. Ramy oceny naruszenia konstytucyjnego prawa do prywatności wyznaczają, na podstawie wyroku Sądu Najwyższego Kalifornii, uzasadnione oczekiwania prywatności w danych okolicznościach[13].

Konstytucja Chin jest więc podobna do przywołanych tu konstytucji zarówno w tym, że formułuje prawo do prywatności w jego szerokim ujęciu w niektórych aspektach wskazanych w pierwszej części artykułu, jak i w tym, że nie formułuje wprost prawa do ochrony danych osobowych. Odpowiada to na pytania postawione na wstępie tej części artykułu.

3 | Prawo do prywatności w Kodeksie cywilnym Chin

Prawo do prywatności osób fizycznych formułuje natomiast art. 1032 chińskiego Kodeksu cywilnego. Wejście w życie Kodeksu 1 stycznia 2021 r. było przełomem w wielu sferach, również w sferze prywatności. Obecnie głównym aktem

¹⁰ *Griswold v. Connecticut*, 381 U.S. 479 (1965), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/381/479/> [dostęp: 12.04.2025]; *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/113/> [dostęp: 12.04.2025]; *Planned Parenthood of Southeastern Pa. v. Casey*, 505 U.S. 833 (1992), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/505/833/> [dostęp: 12.04.2025]; Paweł Laidler, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*. Przewodnik (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008), 133.

¹¹ *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, 597 U.S. 215 (2022), https://www.supremecourt.gov/opinions/21pdf/19-1392_6j37.pdf [dostęp: 12.04.2025].

¹² Konstytucja stanu Kalifornia, art. I, sekcja 1: *All people are by nature free and independent and have inalienable rights. Among these are enjoying and defending life and liberty, acquiring, possessing, and protecting property, and pursuing and obtaining safety, happiness, and privacy.*

¹³ *Hill v. National Collegiate Athletic Assn.*, 865 P.2d 633, 656–657 (Cal. 1994), <https://law.justia.com/cases/california/supreme-court/4th/7/1.html> [dostęp: 12.04.2025].

prawnym regulującym ochronę danych osobowych w Chinach jest Personal Information Protection Law of the People's Republic of China (中华人民共和国个人信息保护法, PIPL) – chińska ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 20 sierpnia 2021 r., która weszła w życie 1 listopada 2021 r. Przed wejściem PIPL w życie chińskie przepisy tworzyły mozaikę rozproszoną w wielu aktach prawnych^[14].

Kodeks cywilny w art. 1032 definiuje prywatność („sprawy prywatne”, *private matters*) jako niezakłócone życie prywatne osoby fizycznej i jej prywatną przestrzeń, prywatne działania oraz prywatne informacje, których ta osoba nie życzy sobie ujawniać („the private peaceful life of a natural person and the private space, private activities and private information that a natural person does not wish to be known by others”). Wydaje się, że kluczowe dla interpretacji zakresu „prywatnych informacji” jest właśnie kryterium woli pozostawienia ich nieujawnionymi; jest to więc pojęcie szersze w szczególności od danych wrażliwych z art. 28 PIPL, z którymi nie należy go utożsamiać^[15]. Ponadto art. 990 chińskiego Kodeksu cywilnego zalicza prawo do prywatności (隐私权) do dóbr osobistych.

Niezakłócone życie prywatne osoby fizycznej i informacje, których osoba nie życzy sobie ujawniać innym, z art. 1032 chińskiego Kodeksu cywilnego to rozumienie prawa do prywatności zbliżone do jego pierwotnego sformułowania, za które – przynajmniej w piśmiennictwie amerykańskim – uznaje się ujęcie go w 1890 r. jako „prawa do bycia pozostawionym w spokoju” (*the right to be let alone*) w artykule „The Right to Privacy”^[16]. Louis D. Brandeis ponownie określił tak prawo do prywatności w 1928 r., jako sędzia Sądu Najwyższego USA w zdaniu odrębnym w orzeczeniu *Olmstead v. United States*, uznając wszelką nieuzasadnioną ingerencję władzy publicznej w prywatność jednostki za naruszenie IV

¹⁴ Zhou Hanhua, „Parallel or Intersection: The Relationship between Personal Information Protection and Right to Privacy in China” *Peking University Law Journal* 33 (2021): 1167–1187.

¹⁵ Ran Keping (冉克平), „On the Protection and Usage of Private Information in the Civil Code (论《民法典》视野下个人隐私信息的保护与利用)” *Social Science Journal*, nr 5 (2021): 105.

¹⁶ Samuel D. Warren, Louis D. Brandeis, „The Right to Privacy” *Harvard Law Review* 4, nr 5 (1890): 193–220, http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html [dostęp: 12.04.2025].

Poprawki do Konstytucji^[17].

W języku chińskim istnieją dwa bardzo podobne słowa oznaczające prywatność, różniące się częściowo pisownią i tylko nieznacznie wymową – tonami (阴私, yīn sī, i 隐私, yǐn sī). Nie wchodząc w szczegóły, które poznaje uczeń na lekcjach języka chińskiego (ja również, choć tylko jako początkujący) – 阴 yīn to ton pierwszy, a 隐 yǐn – trzeci. W naszym języku ton wpływa na interpretację zdania, wskazuje intencję, ale w chińskim może całkowicie zmienić znaczenie wyrazu. Tak jest w tym przypadku – pierwszy z wyrazów oznacza sekret w kontekście negatywnym, wręcz wstydlivym, natomiast drugi jest neutralny, odnosi się do sfery osobistej, której człowiek nie chce ujawniać^[18], a więc prywatności w rozumieniu takim jak w art. 1032 chińskiego Kodeksu cywilnego.

Zdaniem niektórych autorów to rozróżnienie może mieć skutki prawne. W piśmiennictwie bywają wyrażane opinie, że 阴私 (yīn sī), czyli sekret o negatywnym wydźwięku, kompromitujący, nie zawsze podlega ochronie^[19]. Zdaniem Liang Huixina i Liao Xinzonga informacje o faktach, które stanowią poważne naruszenia porządku publicznego albo nawet – jak to sklasyfikowali – dobrych obyczajów, w tym zachowania takie jak zdrada małżeńska, nie powinny podlegać ochronie prywatności. Ta opinia wynika z rozróżnienia między 阴私 (yīn sī) i 隐私 (yǐn sī), ale autorzy uzasadniali ją także funkcją chińskiego prawa, którą jest zapewnianie wartości społecznych. I choć była sformułowana w 2003 r. na gruncie Ogólnych zasad prawa cywilnego z 1986 roku^[20], to można założyć, że zachowuje aktualność, bo chiński Kodeks cywilny z 2021 r. nadal

¹⁷ *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438, 478 (1928), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/277/438/> [dostęp: 12.04.2025]; cyt. za: Standler, *Privacy Law in the USA*: „The right to be let alone – the most comprehensive of rights and the right most valued by civilized men. To protect that right, every unjustifiable intrusion by the government upon the privacy of the individual, whatever the means employed, must be deemed a violation of the Fourth Amendment”.

¹⁸ *Modern Chinese Dictionary*, wyd. 2 (Beijing: The Commercial Press, 1978), 1363, 1368.

¹⁹ Cao Jingchun, „Protecting the Right to Privacy in China” *Victoria University of Wellington Law Review* 36, nr 3 (2005): 645–662, <https://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2005/25.html> [dostęp: 12.04.2025]; cyt. za: Liang Huixin, Liao Xinzong, „The Essence of Privacy and the Concept of the Right to Privacy” (2003).

²⁰ *General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China* (1986), art. 7.

odwołuje się do dobrych obyczajów^[21].

Kontrowersyjna teza Lianga i Liao nie została jednak potwierdzona przez orzecznictwo w sprawach naruszeń prywatności i ochrony dóbr osobistych^[22].

Przeciwnie, jak wspomniałem, w chińskiej definicji prywatności w art. 1032 Kodeksu cywilnego i większości komentarzy widoczny jest wpływ zachodniej myśli w tej dziedzinie, poczynając od wspomnianych już Samuela D. Warrena i Louisa D. Brandeisa. Tong Rou, jeden z czołowych przedstawicieli chińskiego prawa cywilnego, ujął prawo do prywatności jako prawo, na mocy którego wszelka ingerencja innych w tajemnice obywateli i wolność życia osobistego jest zabroniona^[23]. Podobnie Wang Liming zdefiniował prawo do prywatności jako uprawnienie przysługujące osobie fizycznej, gwarantujące jej autonomię w zakresie zarządzania swoimi danymi osobowymi, podejmowania czynności o charakterze prywatnym oraz kształtowania sfery życia osobistego, które nie podlegają ingerencji ze strony podmiotów trzecich ani władz publicznych, o ile nie wynika to z przepisów prawa^[24]. Echa wspomnianego już „prawa do bycia pozostawionym w spokoju”, ale także aspektów prywatności wskazanych przez Williama L. Prossera, słychać w definicji Zhang Xinbao, który określił prawo do prywatności jako uprawnienie jednostki zapewniające ochronę przestrzeni osobistej, obejmującej miejsce zamieszkania, sferę prywatną i intymną jednostki, sytuację majątkową, relacje społeczne oraz wszelkie sprawy o charakterze osobistym, wobec których ingerencji ze strony osób trzecich jednostka sobie nie życzy^[25].

²¹ Art. 7 chińskiego Kodeksu cywilnego: „When conducting a civil activity, no person of the civil law shall violate the law, or offend public order or good morals”.

²² Cao, „Protecting the Right to Privacy in China”, 645; cyt. za: Liang Huixin, Liao Xinzhong, „The Essence of Privacy and the Concept of the Right to Privacy” (2003).

²³ „The right to privacy (...) is a right (...) under which any interference by others with citizens' secrets and liberty of personal life is prohibited” – *Chinese Civil Law*, red. Tong Rou (Beijing: The Press of Laws, 1990), 487.

²⁴ *Restatement of the Law of Rights of the Person*, red. Wang Liming (Changchun: Jilin People's Press, 1994), 487; cyt. za: Cao, „Protecting the Right to Privacy in China”, 645.

²⁵ „The right to privacy is a legal right, by which citizen's residences, inner world, financial situations, social relations, sexual life, and past and current matters of purely personal nature they do not wish to divulge to outside world are protected from any intrusion of others” – Zhang Xinbao, „On the Right to Privacy” *Faxue Yanjiu (Study on Legal Science)*, nr 3 (1990); cyt. za: Zhu Guobin, „The Right to Privacy: An Emerging Right

A więc to, że Konstytucja nie mówi wprost o prawie do ochrony danych osobowych, nie wpływa negatywnie na gwarancje tego prawa, skoro inne konstytucje również nie formułują prawa do ochrony danych, natomiast zapewnia je chiński Kodeks cywilny i jest ono ugruntowane w doktrynie. Ponadto prawo do prywatności, co wynika z inspiracji i implementacji regulacji europejskich w zakresie prawa cywilnego, ochrony danych osobowych i innych, jest obecnie definiowane w Chinach analogicznie do europejskiego. Odpowiada to na pytania postawione na wstępie tej części artykułu.

4 | Brak zasady bezpośredniego stosowania Konstytucji przez sądy. Orzecznictwo sądów chińskich w dziedzinie prywatności

Chociaż Konstytucja Chin nie formułuje wprost prawa do ochrony danych osobowych, to jednak prawo do wolności osobistej obywateli (art. 37) bywa interpretowane jako obejmujące prawo do prywatności w wielu aspektach^[26], a w zakresie autonomii informacyjnej Konstytucja jednoznacznie gwarantuje prawo do tajemnicy korespondencji (art. 40)^[27].

Warto więc zaznaczyć, że chińska Konstytucja nie przewiduje zasady bezpośredniego stosowania jej przepisów przez sądy (w przeciwieństwie np. do art. 8 ust. 2 Konstytucji RP). Nadzieje na ukształtowanie się takiej praktyki pojawiły się wraz z wyrokiem Najwyższego Sądu Ludowego Chin (Supreme People's Court of China) z dnia 24 lipca 2001 r. w sprawie Qi Yuling^[28], w którym sąd powołał się bezpośrednio na Konstytucję. Sprawa ta była określana jako

in Chinese Law” *Statute Law Review* 18, nr 3 (1997): 208–219. <https://doi.org/10.1093/slr/18.3.208>.

²⁶ Malmgren, „Article 37: The Right to Liberty of Person”, 46; Zhou Wei, *Judicial Remedies and Basic Rights in the Constitution*, 151–156.

²⁷ Tajemnica korespondencji podlega też prawnokarnej ochronie. Art. 252 chińskiego kodeksu karnego przewiduje karę ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku za ukrywanie, niszczenie lub bezprawne otwarcie cudzej przesyłki, naruszające prawo obywatela do wolności korespondencji, gdy okoliczności sprawy są poważne.

²⁸ Tong Zhiwei, *Qi Yuling's Case*, Academia.edu, https://www.academia.edu/27990970/QI_YULINGS_CASE_by_Tong_Zhiwei_kopi [dostęp: 12.04.2025].

„pierwsza chińska sprawa konstytucyjna” oraz, przez analogię, jako „chińska *Marbury v. Madison*”^[29].

Stan faktyczny sprawy Qi Yuling wynikał z kradzieży w 1990 r. listu z wynikami jej egzaminu wstępnego i decyzją o przyjęciu na studia. Sprawczyni, Chen Xiaoji, posłużyła się skradzionym dokumentem, zapisując się na studia pod nazwiskiem Qi Yuling. Tymczasem Qi, przekonana, że nie zdała egzaminu, straciła szansę na wykształcenie wyższe i dalszą karierę. Tę zrobiła natomiast Chen, kończąc studia i pracując następnie nadal pod przywłaszczonym nazwiskiem, zanim Qi odkryła oszustwo^[30].

Poza roszczeniami odszkodowawczymi wobec oszustki z tytułu utraconego wynagrodzenia oraz możliwości zarobkowania, ważniejsze dla rozważań z zakresu prawa konstytucyjnego było pozbawienie Qi konstytucyjnego prawa do nauki (art. 46 Konstytucji Chin formułuje prawo i obowiązek obywateli do zdobywania wykształcenia). Najwyższy Sąd Ludowy uznał roszczenie odszkodowawcze wynikające wprost z naruszenia tego konstytucyjnego prawa. Stanowiło to przełom w orzecznictwie, co podkreślił sędzia Najwyższego Sądu Ludowego Huang Songyou, wyrażając opinię, że bezpośrednie stosowanie konstytucji przez sądy może następować stopniowo^[31].

Rozstrzygnięcie zostało pozytywnie odebrane przez akademickie środowisko prawnicze (choć nie jednogłośnie). Jak ujął to Jiang Ming'an, przez dziesięciolecia chińska Konstytucja była odkładana na półkę, a wyrok jest okazją, którą naukowcy powinni wykorzystać^[32].

Wyrok w sprawie Qi Yuling nie sprawił jednak, że bezpośrednie stosowanie Konstytucji przez sądy stało się zasadą, a jedynie dawał nadzieję na ewentualne uutorowanie drogi do ukształtowania się takiej zasady. Chiński konstytucjonalizm zawrócił z tej drogi: Najwyższy Sąd Ludowy orzeczeniem z dnia 18 grudnia

²⁹ *Marbury v. Madison*, 5 U.S. 137 (1803).

³⁰ Marta Dargas-Draganik, „Emerging Constitutionalism in the People's Republic of China” *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, nr 16 (2019): 68–69; Marta Dargas-Draganik, *Idee i zasady konstytucyjne chińskiego porządku prawnego* (Warszawa: C.H. Beck, 2017), 322.

³¹ „I believe that the Constitution can be gradually introduced into legal proceedings in China” – Huang Songyou, „Judicial Application of the Constitution and Its Significance” *People's Court Daily*, 13.08.2001.

³² Jiang Ming'an et al., „A Roundtable Discussion on Judicialization of the Constitution” *Southern Weekend*, 13.08.2001: „For decades, our Constitution has been packed away and put on a high shelf. (...) We have been waiting for decades, and finally we have arrived at this opportunity. (...) We scholars should strongly push forward with it”.

2008 r. uchylił interpretację o bezpośrednim stosowaniu Konstytucji przez sądy, którą formułował wyrok w sprawie Qi Yuling[33].

Z dużym prawdopodobieństwem odwrót od bezpośredniego stosowania Konstytucji przez sądy nastąpił z powodu tzw. Trzech Najwyższych Zasad (the Three Supremes), które wynikały z celów politycznych Komunistycznej Partii Chin i które w 2008 r. wpłynęły również na reformę sądownictwa, nakazując uwzględnianie w orzecznictwie linii partii, opinii publicznej i przepisów prawa.

Ponadto w chińskim systemie prawnym nie funkcjonuje odrębny trybunał konstytucyjny w europejskim rozumieniu. Kontrola zgodności norm prawnych z Konstytucją należy do Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (National People's Congress, NPC) oraz jego Stałego Komitetu, które pełnią zarówno funkcję ustawodawczą, jak i nadzorczą. Jednak Zgromadzenie nie skorzystało dotychczas ze swojej kompetencji do stwierdzenia niekonstytucyjności ustawy[34].

A więc w Chinach zasada bezpośredniego stosowania Konstytucji przez sądy nie obowiązuje, co wykazałem powyżej, aby ustalić możliwość zastosowania jej do przepisów Konstytucji formułujących prawo do prywatności *sensu largo* (art. 37–40), z zastrzeżeniem, że chińska Konstytucja nie formułuje wprost prawa do ochrony danych osobowych. Orzecznictwo sądów w dziedzinie prywatności, również ochrony danych osobowych, odgrywa kluczową rolę w doktrynalnej i praktycznej wykładni prawa w tej dziedzinie.

Pojęcie „odrębnej zgody” (separate consent) na transfer danych poza Chiny, wymaganej przez art. 39 PIPL, zinterpretował Sąd Internetowy w Guangzhou w wyroku z dnia 8 września 2023 r. w sprawie nr (2022) Yue 0192 Minchu 6486[35]

33 Thomas E. Kellogg, „The Death of Constitutional Litigation in China?” *China Brief* 9, nr 7 (2009), <https://jamestown.org/program/the-death-of-constitutional-litigation-in-china/> [dostęp: 12.04.2025].

34 Justina Zhang, Eric Johnson, „A Constitutional View of Privacy Rights in China”, *Legal Practice*, 19.10.2020, <https://www.uyanet.org/en/news/constitutional-view-privacy-rights-china> [dostęp: 12.04.2025]; Igor Szpotakowski, „Konstytucyjne ramy systemu rządów w Chińskiej Republice Ludowej” *Białostockie Studia Prawnicze* 24, nr 4 (2019): 193. <https://doi.org/10.15290/bsp.2019.24.04.12>.

35 „The First Case in China on Personal Information Protection in a Cross-Border Transfer Scenario”, *National Law Review*, <https://natlawreview.com/article/first-case-china-personal-information-protection-cross-border-transfer-scenario> [dostęp: 12.04.2025].

(utrzymanym w drugiej instancji w sierpniu 2024 r.). Sąd orzekł, że francuska grupa hotelowa Accor, podlegająca PIPL zgodnie z art. 3 tej ustawy, nie uzyskała takiej „odrębnej” zgody, bo nie było nią zaznaczenie pola wyboru w polityce prywatności na stronie internetowej służącej do rezerwacji noclegu (zgoda powinna wprost wskazywać cel). Nie wszystkie cele przetwarzania wymagają zgody, jednak w polityce prywatności stwierdzono, że dane osobowe są przekazywane w wielu krajach w ramach grupy, w tym w celach marketingowych (will be shared with internal personnel and departments within Accor Group, business partners and marketing personnel in multiple countries), co zdaniem sądu wykracza poza niezbędność do wykonania umowy (to samo stwierdziliby europejscy regulatorzy i sędziowie). Zgoda na transfer była więc konieczna.

W sprawie *Ren Jiayu v. Baidu*[36] sądy w Pekinie orzekły w obu instancjach (w grudniu 2015 r. i w maju 2016 r.), że chińskim użytkownikom „prawo do bycia zapomnianym” w Internecie nie przysługuje. (Natomiast jest ono jednym z podstawowych praw przysługujących podmiotom danych na podstawie RODO – art. 17, a TSUE wywiódł je jeszcze przed wejściem RODO w życie, w przełomowym wyroku z dnia 13 maja 2014 r.[37], z art. 8 KPP oraz z prawa do usunięcia danych w dyrektywie 95/46/WE). Roszczenie dotyczyło usunięcia informacji o byłym zatrudnieniu powoda Ren Jiayu w firmie biotechnologicznej Wuxi Taoshi Biotechnology z wyników wyszukiwania wyszukiwarki internetowej Baidu, prowadzonej przez jej operatora – pozwanego Beijing Baidu Netcom Technology Co., Ltd (北京百度网讯科技有限公司), uzyskiwanych na podstawie imienia i nazwiska, ponieważ powód podnosił, że jego były pracodawca nie cieszy się dobrą opinią, przez co wyniki wyszukiwania utrudniają mu znalezienie nowej pracy. Tło sprawy było więc analogiczne do wyroku TSUE C-131/12. Uzasadnieniem odmowy uwzględnienia roszczenia przez sądy w Pekinie było to, że jego nazwisko w kontekście byłej pracy nie jest informacją bezprawną, fałszywą ani zniesławiającą, lecz obiektywną historią

36 *Ren Jiayu v. Beijing Baidu Netcom Technology Co., Ltd.*, wyrok z dnia 25 grudnia 2015 r., nr 中民终字第 09558 号; Global Freedom of Expression, Columbia University, <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/ren-jiayu-v-baidu/> [dostęp: 12.04.2025].

37 Wyrok TSUE z dnia 13 maja 2014 r. w sprawie C-131/12, *Google Spain SL i Google Inc. przeciwko Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) i Mario Costeja González*, ECLI:EU:C:2014:317.

zatrudnienia[38]. To konkluzja przeciwna do pkt 91 i 93 wyroku TSUE C-131/12, zgodnie z którymi upływ czasu spowodował, że dalsze upublicznianie danych nie realizowało pierwotnego celu, a przedstawiało osobę, której dane dotyczą, w niekorzystnym kontekście.

Uzasadnieniem wyroków sądów w Pekinie odmawiających „prawa do bycia zapomnianym” w Internecie był brak podstawy prawnej dla żądania usunięcia danych lub linków prowadzących do danych[39]. Sąd uznał, że chińskie prawo (w czasie wydawania wyroków) nie formułuje „prawa do bycia zapomnianym” na wzór prawa UE, i nie dopatrzył się innych wartości wymagających ochrony prawnej.

5 | Wpływ tradycji kolektywistycznych i konfucjańskich na prawo do prywatności

Rozwój prawa do prywatności w Chinach był kształtowany przez tradycje kolektywistyczne, zakorzenione w konfucjanizmie, który głosił, że osiągnięcie harmonii społecznej jest możliwe, gdy człowiek działa jako część wspólnoty[40].

Natomiast na prawo do prywatności w Europie i Stanach Zjednoczonych wpływał indywidualizm, którego źródłem było Oświecenie, nadające jednostce podmiotowość i umożliwiające przeciwstawienie się państwu; współczesne zachodnie państwo stało się gwarantem praw podstawowych[41], czego nie zdołały trwale zachwiać kolektywistyczne ideologie XX w. – komunizm, faszyzm, nazizm.

38 Du Guodong (杜国栋), „China's First Right to Be Forgotten Case”, *China Justice Observer*, <https://www.chinajusticeobserver.com/a/china-s-first-the-right-to-be-forgotten-case> [dostęp: 12.04.2025].

39 Shi Zhengyu, *The Right to Be Forgotten in China – A Third Way to Construct Public Sphere* (3 April 2021), 25, <https://ssrn.com/abstract=3832803> [dostęp: 12.04.2025]. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3832803>; *Ren Jiayu v. Beijing Baidu Netcom Technology Co., Ltd.* (2015).

40 Dargas-Draganik, *Idee i zasady konstytucyjne*, 486.

41 Marek Piechowiak, „Pojęcie praw człowieka”, [w:] *Podstawowe prawa jednostki oraz ich sądowa ochrona*, red. Leszek Wiśniewski (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1997), 12.

Przykładem ilustrującym tę różnicę są moim zdaniem funkcjonujące w Chinach tzw. ekrany wstydu – wyświetlanie wizerunków dłużników lub sprawców wykroczeń na monitorach na ulicach lub w transporcie publicznym^[42]. Wpisują się one we wspomnianą konfucjańską tradycję kolektywizmu, społecznego osądu jednostki i społecznego znaczenia wstydu^[43].

Powołując ten przykład, warto jednak wspomnieć o publicznym dostępie do zeznań podatkowych wszystkich podatników w Finlandii i Norwegii. Istnieje tam możliwość uzyskania informacji o dochodach sąsiadów lub znajomych w bazach danych organów podatkowych. Co więcej, w Finlandii media publikują takie dane o 10 tys. najlepiej zarabiających w kraju Finów, np. celebrytów i gwiazd^[44], a więc nawet nie osób pełniących funkcje publiczne (co i tak byłoby niewytlumaczalne), lecz znanych postaci życia publicznego, budzących ciekawość. Ta praktyka jest znana pod nazwą „dnia narodowej zazdrości”, która być może najtrafniej ją podsumowuje. Jednak zastrzegam, że tematem tego artykułu nie jest szerszy kontekst polityczny i z zestawienia tych informacji nie należy wyciągać wniosku, że w tych krajach istnieją równoważne systemy nadzoru.

6 | Konkluzja. Zbieżność między chińskim a europejskim prawem do prywatności

Chińskie i zachodnie prawo do prywatności rozwijało się w innych tradycjach intelektualnych, zakorzenionych odpowiednio w konfucjanizmie i Oświeceniu, kolektywizmie i indywidualizmie, jednak polityka legislacyjna Chin w ostatnich latach w bardzo znacznym stopniu zbliżyła prawo konstytucyjne i cywilne

⁴² Shazeda Ahmed, „The Messy Truth About Social Credit”, *Logic Magazine*, <https://logicmag.io/china/the-messy-truth-about-social-credit/> [dostęp: 12.04.2025]; Tara Francis Chan, „Debtors in China Are Placed on a Blacklist”, *Business Insider*, <https://www.businessinsider.com/chinas-tax-blacklist-shames-debtors-2017-12?IR=T> [dostęp: 12.04.2025].

⁴³ Dargas-Draganik, *Idee i zasady konstytucyjne*, 483, 486.

⁴⁴ Alister Doyle, Alistair Scrutton, „Privacy, What Privacy? Many Nordic Tax Records Are a Phone Call Away”, *Reuters*, 12.04.2016, <https://www.reuters.com/article/idUSKCN0X91So/> [dostęp: 12.04.2025].

do europejskiego^[45], prawo do prywatności w ujęciu konstytucyjnym i cywilnoprawnym również.

W artykule odpowiedziałem na postawione na wstępie pytania:

- Konstytucja Chin jest podobna do Konstytucji hiszpańskiej, niemieckiej, polskiej i włoskiej zarówno w tym, że formułuje prawo do prywatności w jego szerokim ujęciu w niektórych aspektach, np. tajemnicy korespondencji, jak i w tym, że nie formułuje wprost prawa do ochrony danych osobowych;
- nie wpływa to negatywnie na gwarancje tego prawa, skoro zapewnia je chiński Kodeks cywilny i jest ono ugruntowane w doktrynie; w chińskiej definicji prywatności w art. 1032 Kodeksu cywilnego i większości komentarzy widoczny jest wpływ zachodniej myśli w tej dziedzinie.

Konwergencję prawną w tej dziedzinie wykazałem w ramach metod dogmatycznej, normatywnej i prawnoporównawczej (komparatystycznej), natomiast nie odnoszę się do kontekstu politycznego, ustroju czy systemu nadzoru wynikającego z systemu politycznego.

Zaznaczam, że dla oceny podobieństw systemów ważne jest istnienie i skuteczne działanie co najmniej jednego niezależnego organu nadzorczego w dziedzinie ochrony danych osobowych. W chińskiej mozaice organów publicznych, którym przysługują kompetencje dotyczące monitorowania i egzekwowania zgodności z przepisami o ochronie danych osobowych, organem wiodącym jest Chińska Administracja Cyberprzestrzeni (Cyberspace Administration of China, CAC; art. 60 PIPL), która nie jest organem niezależnym, gdyby przyjąć kryteria z art. 52 RODO, gdyż należy do struktury administracji rządowej. Jednak przy zastosowaniu metody dogmatycznej, normatywnej i prawnoporównawczej w obszarach takich jak podstawowe definicje, terytorialny zakres stosowania, zgoda podmiotu danych, prawa osoby, której dane dotyczą, czy przekazywanie danych osobowych do państw trzecich, stopień

⁴⁵ Igor Szpotakowski, „Polish and Chinese Civil Law Perspectives on the Principle of Good Faith”, Academia.edu, 2020, <https://www.academia.edu/44488662> [dostęp: 12.04.2025]; Monika Łągiewska, „Charakterystyka chińskiego prawa cywilnego – wybrane aspekty” *Transformacje Prawa Prywatnego*, nr 2 (2021), <https://journals.law.uj.edu.pl/TPP/article/download/532/521/4130> [dostęp: 12.04.2025]; *The Chinese Civil Code in the Global Legal Order* (Leiden: Brill, 2022), <https://brill.com/abstract/title/68328> [dostęp: 12.04.2025]; „Breaching the Taboo? Constitutional Dimensions of the New Chinese Civil Code” *Asian Journal of Comparative Law* 18, nr 1 (2023), <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/7455DBC9FCE5022424F531DoBoAoDB66/S2194607823000182a.pdf> [dostęp: 12.04.2025].

podobieństwa regulacji ochrony danych osobowych unijnej (RODO) i chińskiej (PIPL) jest bardzo znaczny.

Uwzględniając prawo ochrony danych w gospodarkach świata zajmujących miejsca na podium, a więc Stanów Zjednoczonych (tu Kalifornii, ze względu na brak ustawy federalnej i na fakt, że sama gospodarka Kalifornii, gdy traktować ją odrębnie od USA, znajduje się na 5. miejscu światowego rankingu^[46]), Chin i UE, wyższy stopień podobieństwa do RODO ma chińska PIPL, a nie kalifornijska CCPA^[47]. Ta ocena wynika z różnic takich jak ograniczony zakres materialny CCPA (progi przychodów i liczby danych powodują, że tylko niektóre podmioty przetwarzające dane osobowe podlegają obowiązkom z CCPA, a ograniczenie definicji danych osobowych powoduje, że zakres ochrony jest mniejszy w stosunku do RODO i PIPL), brak listy podstaw prawnych przetwarzania danych czy przepisów o przekazywaniu danych osobowych poza Kalifornię lub USA.

Mimo zastrzeżenia o zastosowaniu metody dogmatycznej, normatywnej i prawnoporównawczej wspomnę na marginesie o przykładzie różnicy, jaką może być rządowa kontrola Internetu i blokada usług Google w Chinach, znana jako Great Firewall (w praktyce do pewnego stopnia omijana przez stosowanie VPN, ale skuteczność mechanizmów wykrywania wzrasta)^[48]. Z tego powodu usługi o pozycji dominującej w Europie i Stanach Zjednoczonych mają swoje chińskie odpowiedniki: np. 52,04%^[49] udziału w rynku ma chińska wyszuki-

⁴⁶ „California Remains the World's 5th Largest Economy”, Office of Governor Gavin Newsom, 16.04.2024, <https://www.gov.ca.gov/2024/04/16/california-remains-the-worlds-5th-largest-economy/> [dostęp: 12.04.2025]; Kieran Corcoran, „California's Economy Is Now the 5th-Biggest in the World, and Has Overtaken the United Kingdom”, *Business Insider*, <https://www.businessinsider.com/california-economy-ranks-5th-in-the-world-beating-the-uk-2018-5> [dostęp: 12.04.2025]; International Monetary Fund, *World Economic Outlook – April 2024*, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/04/16/world-economic-outlook-april-2024> [dostęp: 12.04.2025].

⁴⁷ Mariusz Krzysztofek, *Porównanie prawa ochrony danych osobowych w największych gospodarkach świata. Regulacje Unii Europejskiej (RODO), Chin (PIPL) i Kalifornii (CCPA)* (Warszawa: C.H. Beck, 2025).

⁴⁸ Mercedes Nolan, „Is Google Still Blocked in China?”, *NCESC*, 26.02.2025, <https://www.ncesc.com/geographic-faq/is-google-still-blocked-in-china/> [dostęp: 12.04.2025].

⁴⁹ Search Engine Market Share China, *Statcounter Global Stats*, <https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/all/china/> [dostęp: 12.04.2025].

warka Baidu, a ponad 1 mld chińskich użytkowników ma nie zablokowana Meta lub inne popularne na Zachodzie portale społecznościowe, lecz chiński WeChat (o bardzo rozszerzonej funkcjonalności). Charakterystycznym zjawiskiem jest również rozbudowany, największy na świecie system miejskiego monitoringu wizyjnego, zintegrowany z modułami sztucznej inteligencji obejmującymi m.in. rozpoznawanie twarzy w czasie rzeczywistym^[50]. Liczba kamer w Chinach wzrosła z 200 milionów (stan na 2022 r.)^[51] do 700 milionów w 2026 r., głównie w ramach projektów Skynet i Sharp Eyes^[52]. Drugie miejsce w tym rankingu zajmują Stany Zjednoczone, gdzie liczba kamer wzrosła z 50 milionów w 2019 r.^[53] do 85 milionów w 2021 r.^[54]. Zasadniczą różnicą jest jednak to, że chiński system monitoringu należy do władz publicznych i jest centralnie zarządzany, podczas gdy amerykański system opiera się głównie na podmiotach prywatnych i jest rozproszony. Zasadniczą różnicą jest jednak to, że chiński system monitoringu należy do władz publicznych i jest centralnie zarządzany, podczas gdy amerykański system monitoringu opiera się głównie na prywatnych podmiotach i jest rozproszony.

Jednak widoczne zbliżenie przepisów Konstytucji i Kodeksu cywilnego oraz ustawy o ochronie danych osobowych i innych – jak regulujące cyberbezpieczeństwo czy sztuczną inteligencję – do ich europejskich odpowiedników (z perspektywy metod dogmatycznej, normatywnej i komparatystycznej) jest krokiem uzasadniającym pozytywną ocenę zbieżności europejskiego i

⁵⁰ Steven Feldstein, „The Road to Digital Unfreedom: How Artificial Intelligence Is Reshaping Repression” *Journal of Democracy* 30, nr 1 (2019): 40–52. <https://doi.org/10.1353/jod.2019.0003>.

⁵¹ Bulelani Jili, *China's Surveillance Ecosystem & the Global Spread of Its Tools* (Washington, DC: Atlantic Council, 2022), <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2022/10/Chinas-Surveillance-Ecosystem-The-Global-Spread-Of-Its-Tools.pdf> [dostęp: 12.04.2025].

⁵² „Why China Has the Most Surveillance Cameras in the World”, *Unanswered*, 19.08.2026, <https://unanswered.io/guide/why-china-has-most-surveillance-cameras> [dostęp: 18.09.2026].

⁵³ „Top 10 Countries and Cities by Number of CCTV Cameras”, *Precise Security*, <https://www.precisesecurity.com/articles/top-10-countries-by-number-of-cctv-cameras> [dostęp: 12.04.2025].

⁵⁴ Elly Cosgrove, „One Billion Surveillance Cameras Will Be Watching Around the World in 2021, a New Study Says”, *CNBC*, 6.12.2019, <https://www.cnn.com/2019/12/06/one-billion-surveillance-cameras-will-be-watching-globally-in-2021.html> [dostęp: 18.09.2026].

chińskiego prawa do prywatności w jego obecnym kształcie, a co najmniej optymizm co do perspektyw tej zbieżności. Mimo obiekcji co do umiejscowienia prawa jako normatywnej podstawy woli politycznej obserwujemy postęp w chińskim konstytucjonalizmie^[55]. W literaturze są wprowadzane formułowane opinie, że specyfiką ustroju Chin jest mniejsza ochrona prawa do prywatności w relacji z organami władzy publicznej^[56] niż wobec sektora prywatnego^[57]. Ale prawo jednostek do prywatności jest egzekwowane w ich relacjach z sektorem prywatnym w wielu wyrokach sądów i decyzjach organów nadzorczych, a niezgodność z prawem o ochronie danych podlega sankcjom administracyjnym.

Chińskie przepisy konstytucyjne i Kodeksu cywilnego dotyczące prywatności oraz ustawy o ochronie danych osobowych są w znacznym stopniu zbieżne z europejskimi – ustawodawca chiński inspirował się nimi – mają więc wspólny rdzeń w swojej strukturze i podstawowych koncepcjach.

Bibliografia

- Ahmed, Shazeda. „The Messy Truth About Social Credit” *Logic Magazine*. <https://logicmag.io/china/the-messy-truth-about-social-credit/>.
- „Breaching the Taboo? Constitutional Dimensions of the New Chinese Civil Code” *Asian Journal of Comparative Law* 18, nr 1 (2023). <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/7455DBC9FCE5022424F531DoBoAoDB66/S2194607823000182a.pdf>.
- Cao, Jingchun. „Protecting the Right to Privacy in China” *Victoria University of Wellington Law Review* 36, nr 3 (2005): 645–662. <https://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2005/25.html>.

⁵⁵ Dargas-Draganik, „Emerging Constitutionalism”, 76.

⁵⁶ Tamar Giladi Shtub, Michal Gal, „The Competitive Effects of China’s Legal Data Regime” *Journal of Competition Law and Economics* (2022): 3, <https://ssrn.com/abstract=4111727> [dostęp: 12.04.2025], formułują wniosek, że chińska kultura prawna rozpoznaje i zapewnia prawo do prywatności, ale nie w pełni w relacjach wobec państwa. Tak też G. Santoni, „Personal Data as a Market Commodity” *European Journal of Privacy Law & Technology* 3, nr 1 (2023): 128–146, zwł. 2. <https://doi.org/10.57230/ejplt231GS>.

⁵⁷ Federico Spagnoli, „La riforma della Costituzione cinese: un’analisi della revisione costituzionale del 2018 e dei suoi caratteri principali” *DPCE Online* 38, nr 1 (2019): 132. <https://doi.org/10.57660/dpceonline.2019.647>.

- Chan, Tara Francis. „Debtors in China Are Placed on a Blacklist” *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/chinas-tax-blacklist-shames-debtors-2017-12?IR=T>.
- The Chinese Civil Code in the Global Legal Order*. Leiden: Brill, 2022. <https://brill.com/abstract/title/68328>.
- Cosgrove, Elly. „One Billion Surveillance Cameras Will Be Watching Around the World in 2021, a New Study Says” *CNBC*, 6.12.2019. <https://www.cnn.com/2019/12/06/one-billion-surveillance-cameras-will-be-watching-globally-in-2021.html>.
- Corcoran, Kieran. „California’s Economy Is Now the 5th-Biggest in the World, and Has Overtaken the United Kingdom” *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/california-economy-ranks-5th-in-the-world-beating-the-uk-2018-5>.
- Dargas-Draganik, Marta. „Emerging Constitutionalism in the People’s Republic of China” *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, nr 16 (2019): 68–76.
- Dargas-Draganik, Marta. *Idee i zasady konstytucyjne chińskiego porządku prawnego*. Warszawa: C.H. Beck, 2017.
- Doyle, Alistair, Alistair Scrutton. „Privacy, What Privacy? Many Nordic Tax Records Are a Phone Call Away” *Reuters*, 12.04.2016. <https://www.reuters.com/article/idUSKCN0X91So/>.
- Du, Guodong (杜国栋). „China’s First Right to Be Forgotten Case” *China Justice Observer*. <https://www.chinajusticeobserver.com/a/china-s-first-the-right-to-be-forgotten-case>.
- Feldstein, Steven. „The Road to Digital Unfreedom: How Artificial Intelligence Is Reshaping Repression” *Journal of Democracy* 30, nr 1 (2019): 40–52. <https://doi.org/10.1353/jod.2019.0003>.
- Gerety, Tom. „Redefining Privacy” *Harvard Civil Rights–Civil Liberties Law Review* 12 (1977): 234–284.
- Huang, Songyou. „Judicial Application of the Constitution and Its Significance” *People’s Court Daily*, 13.08.2001.
- International Monetary Fund. *World Economic Outlook – April 2024*. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/04/16/world-economic-outlook-april-2024>.
- Jiang, Ming’an, et al. „A Roundtable Discussion on Judicialization of the Constitution” *Southern Weekend*, 13.08.2001.
- Jili, Bulelani. *China’s Surveillance Ecosystem & the Global Spread of Its Tools*. Washington, DC: Atlantic Council, 2022. <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2022/10/Chinas-Surveillance-Ecosystem-The-Global-Spread-Of-Its-Tools.pdf>.
- Kellogg, Thomas E. „The Death of Constitutional Litigation in China?” *China Brief* 9, nr 7 (2009). <https://jamestown.org/program/the-death-of-constitutional-litigation-in-china/>.

- Krzysztofek, Mariusz. *Porównanie prawa ochrony danych osobowych w największych gospodarkach świata. Regulacje Unii Europejskiej (RODO), Chin (PIPL) i Kalifornii (CCPA)*. Warszawa: C.H. Beck, 2025.
- Laidler, Paweł. *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przewodnik*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008.
- Liang, Huixin, Liao Xinzong. „The Essence of Privacy and the Concept of the Right to Privacy” (2003).
- Łągiewska, Monika. „Charakterystyka chińskiego prawa cywilnego – wybrane aspekty” *Transformacje Prawa Prywatnego*, nr 2 (2021). <https://journals.law.uj.edu.pl/TPP/article/download/532/521/4130>.
- Malmgren, Otto. „Article 37: The Right to Liberty of Person Under the Chinese Constitution” *China-EU Law Journal* 2 (2013): 35–67. <https://doi.org/10.1007/s12689-011-0002-9>.
- Modern Chinese Dictionary*, wyd. 2. Beijing: The Commercial Press, 1978.
- Motyka, Krzysztof. „O amerykańskiej koncepcji prawa do prywatności i jej wpływie na prawo międzynarodowe (artykuł recenzyjny)” *Studia Prawnicze KUL*, nr 1 (2017): 203–220. <https://doi.org/10.31743/sp.3374>.
- Nolan, Mercedes. „Is Google Still Blocked in China?” *NCESC*, 26.02.2025. <https://www.ncesc.com/geographic-faq/is-google-still-blocked-in-china/>.
- Park, Grace. „The Changing Wind of Data Privacy Law: A Comparative Study of the European Union's General Data Protection Regulation and the 2018 California Consumer Privacy Act” *UC Irvine Law Review* 10, nr 4 (2020): 1455–1489.
- Piechowiak, Marek. „Pojęcie praw człowieka”, [w:] *Podstawowe prawa jednostki oraz ich sądowa ochrona*, red. Leszek Wiśniewski, 7–37. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1997.
- Privacy International, Electronic Privacy Information Center. *Privacy and Human Rights 2004: An International Survey of Privacy Laws and Developments*. Washington, DC: EPIC, 2004.
- Prosser, William L. „Privacy” *California Law Review* 48, nr 3 (1960): 383–423.
- Prosser, William L. *Restatement (Second) of Torts*. Philadelphia: American Law Institute, 1977.
- Ran, Keping (冉克平). „On the Protection and Usage of Private Information in the Civil Code (论《民法典》视野下个人隐私信息的保护与利用)” *Social Science Journal*, nr 5 (2021): 103–111.
- Restatement of the Law of Rights of the Person*, red. Wang Liming. Changchun: Jilin People's Press, 1994.
- Santoni, G. „Personal Data as a Market Commodity” *European Journal of Privacy Law & Technology* 3, nr 1 (2023): 128–146. <https://doi.org/10.57230/ejplt231GS>.
- Shtub, Tamar Giladi, Michal Gal. „The Competitive Effects of China's Legal Data Regime” *Journal of Competition Law and Economics* (2022). <https://ssrn.com/abstract=4111727>.

- Spagnoli, Federico. „La riforma della Costituzione cinese: un’analisi della revisione costituzionale del 2018 e dei suoi caratteri principali” *DPCE Online* 38, nr 1 (2019). <https://doi.org/10.57660/dpceonline.2019.647>.
- Standler, Ronald B. *Privacy Law in the USA*. 1996, ost. rewizja 24.05.1998. <http://www.rbs2.com/privacy.htm>.
- Szpotakowski, Igor. „Polish and Chinese Civil Law Perspectives on the Principle of Good Faith”. *Academia.edu*, 2020. <https://www.academia.edu/44488662>.
- Szpotakowski, Igor. „Konstytucyjne ramy systemu rządów w Chińskiej Republice Ludowej” *Białostockie Studia Prawnicze* 24, nr 4 (2019). <https://doi.org/10.15290/bsp.2019.24.04.12>.
- Chinese Civil Law*, red. Tong Rou. Beijing: The Press of Laws, 1990.
- Tong, Zhiwei. *Qi Yuling’s Case*. *Academia.edu*. https://www.academia.edu/27990970/QI_YULINGS_CASE_by_Tong_Zhiwei_kopi.
- „Why China Has the Most Surveillance Cameras in the World” *Unanswered*, 19.08.2026. <https://unanswered.io/guide/why-china-has-most-surveillance-cameras>.
- Warren, Samuel D., Louis D. Brandeis. „The Right to Privacy” *Harvard Law Review* 4, nr 5 (1890): 193–220.
- Zhang, Justina, Eric Johnson. „A Constitutional View of Privacy Rights in China” *Legal Practice*, 19.10.2020. <https://www.uianet.org/en/news/constitutional-view-privacy-rights-china>.
- Zhang, Xinbao. „On the Right to Privacy” *Faxue Yanjiu (Study on Legal Science)*, nr 3 (1990).
- Shi, Zhengyu. *The Right to Be Forgotten in China – A Third Way to Construct Public Sphere*. 3 April 2021. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3832803>.
- Zhou, Hanhua. „Parallel or Intersection: The Relationship between Personal Information Protection and Right to Privacy in China” *Peking University Law Journal* 33 (2021): 1167–1187.
- Zhou, Wei (周伟). *Judicial Remedies and Basic Rights in the Constitution (宪法基本权利司法救济研究)*. Beijing, b.d.
- Zhu, Guobin. „The Right to Privacy: An Emerging Right in Chinese Law” *Statute Law Review* 18, nr 3 (1997): 208–219. <https://doi.org/10.1093/slr/18.3.208>.

